

RODINA PRAŽSKÉHO VLASTENECKÉHO LÉKAŘE VÁCLAVA STAŇKA V REVOLUČNÍCH LETECH 1848 A 1849

Veronika Srbová (Praha)

The Family of the Prague Patriotic Physician Václav Staněk in the Revolutionary Years 1848 and 1849

Abstract: The article deals with the topic of family in the Czech patriotic milieu of the 19th century on the example of the family of Václav Staněk, a physician and patriot. Václav Staněk was in close contact with Josef Frič and František Ladislav Čelakovský. Before the revolution in 1848, Staněk and his wife Karolina opened a Czech ‘parlour’, one of the first places for women interested in education. The paper focuses on the public activities of the family during the revolution 1848 and presents the work of Václav Staněk at the Imperial Diets in Vienna and Kroměříž. Not only does it pay attention to the political activities of Staněk himself, but it also shows the political opinions of his wife a partly his daughter as well. An important space is dedicated to the everyday life of V. Staněk as a member of the Imperial Diets in Vienna and Kroměříž and to the everyday life of his family in Prague. The main source of information is the rich and unexploited correspondence of the Staněk family, which provides insight into the political and family life at that time.

Keywords: Czech history – 19th century – revolution of 1848 and 1849 – women’s history – Václav Staněk – correspondence

Osobnosti Václava Staňka byly dosud věnovány pouze kratší studie,¹ z nichž je třeba vyzvednout práce Ludmily Hlaváčkové.² Velmi důležitým vodítkem pro badatele je pečlivě a přehledně zpracovaný inventář fondu Václava Staňka, uloženého v Literárním archivu Památníku národního písemnictví.³ Podrobněji jsem se rodinou Staňkových zabývala ve své diplomové práci.⁴ Materiálem pro její zpracování byla především bohatá a dosud badatelsky nevyužitá rodinná korespondence uložená v osobním fondu Václava Staňka. Tento fond obsahuje korespondenci Václava Staňka s předními osobnostmi českého vlasteneckého života poloviny 19. století – s Františkem Ladislavem Riegrem, Františkem Ladislavem Čelakovským, Karlem Aloisem Vinařickým a dalšími. Avšak výměna dopisů probíhala rovněž se členy rodiny – s dcerou Staňkových Boženou provdanou do Cellovce a se syny zaměstnanými v různých koutech rakouského mocnářství. Nejvýznamnější součástí fondu však obsahuje osmdesát pět dopisů z let 1848 a 1849, které posílal pravidelně Václav Staněk ze sněmu ve Vídni a Kroměříži své rodině

v Praze a – bohužel jen torzovitě dochované – odpovědi jeho ženy. Tyto dopisy nám poskytují neobyčejný vhled do každodennosti české vlastenecké rodiny v polovině 19. století. Zároveň nám dávají nahlédnout do myšlenkového světa nejen „hlavy rodiny“, vzdělaného lékaře Václava Staňka, ale též jeho ženy a částečně i dcery.

Václav Staněk⁵ se narodil roku 1804 v Jarpicích u Slaného jako syn sedláka Josefa Staňka.⁶ V letech 1818–1824 studoval na piaristickém gymnáziu ve Slaném.⁷ Jeho spolužáky byli budoucí celoživotní přátelé Josef Frič a Karel Alois Vinařický. Staněk a Frič následně společně studovali a bydleli v Praze. Po absolvování povinné dvouleté filozofie se Václav Staněk rozhodl pro lékařskou fakultu, kterou zakončil roku 1832. Jeho disertační práce, ve stejném roce publikovaná u Jana Hostivíta Pospíšila, se zabývala lázněmi ve Mšeném.⁸ Po promoci působil několik měsíců jako asistent Antonína Jungmanna na porodnické klinice. V letech 1832–1833 sloužil Václav na příkaz vlády jako tzv. okresní cholerový lékař a roku 1833 si otevřel v Praze soukromou praxi a o dva roky

¹ REINSBERG, Josef. V. Staněk. *Časopis lékařů českých* 1905, č. 44, s. 615–618; LIŠKUTÍN, Ivo. MUDr. V. Staněk, J. E. Purkyně, V. Náprstek. *Přátelský okruh Boženy Němcové*. Praha 1946, s. 41–46; PALÍVEC, Viktor. Dr. Václav Staněk, lékař a spisovatel. *Časopis lékařů českých* 1989, č. 40, s. 1272–1273.

² HLAVÁČKOVÁ, Ludmila. Dr. Václav Staněk. 180 let od narození. *Časopis lékařů českých* 1984, č. 123, s. 1251–1252; HLAVÁČKOVÁ, Ludmila. Ze života českého praktického lékaře u nás v minulém století. *Časopis lékařů českých*, 1969, č. 108, s. 993–996.

³ DÖRFLOVÁ, Yveta. Zapomenutý lékař Václav Staněk. In *Ztěžklá křídla snů. Ženy v české literatuře*, Praha: Památník národního písemnictví, 2004, s. 455–462.

⁴ SRBOVÁ, Veronika. *Národ v rodině a rodina v národě. Typ vlastenecké měšťanské rodiny na příkladu rodiny dr. Václava Staňka*. Praha, 2015. 90 s. Diplomová práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy na Ústavu českých dějin. Vedoucí práce doc. Magdaléna Pokorná.

⁵ Václav Staněk se narodil 4. září 1804 v Jarpicích u Slaného.

⁶ <http://ebadatelna.soapraha.cz/d/4282/48>, stav k 1. 5. 2015.

⁷ Gymnázium zde bylo založeno po roce 1805 jako důsledek svolení císaře Františka obnovovat gymnázia, jejichž počet byl drasticky omezen Josefem II., což se však projevilo nedostatkem absolventů a následně profesí důležitých pro stát – duchovních a gymnaziálních profesorů.

⁸ Celý název práce zní *Die Mineralwässer und die Bäder zu Mšeno (Mscheno) in Böhmen rakonitzer Kreise in Geschichtlicher, topographischer, chemischer und medizinischer Beziehung*, Prag 1832.

později si doplnil ranhojičské (chirurgické) zkoušky. Ačkoli bylo možné se v Praze soukromou praxí uživit,⁹ Václav Staněk si nikdy nevybudoval dostatečně rozsáhlou a výnosnou klientelu, která by mu zajistila solidní materiální zabezpečení. Nebyl ani lékařem svých příbuzných a známých. Svým pacientům radil hlavně lázně, obklady a podobné přírodní léčebné procedury, a to v době, kdy byly ještě zcela běžné drastické léčebné metody, jako např. hojné pouštění žilou, a byl také proti nadměrnému podávání léků. Staněk zřejmě neměl ordinaci doma, chodil do bytů svých pacientů. Několikrát se pokoušel získat místo úředního lékaře a vylepšit tak rodinnou finanční situaci. Roku 1845 hledal srbský kníže Alexandr Karadjordjević a nabídku na místo s pevným platem 1 200 zlatých ročně obdržel také Václav Staněk zásluhou Janka Šafaříka, synovce Pavla Josefa Šafaříka. Do Bělehradu se dokonce osobně vypravil, ale nabídku nakonec odmítl.¹⁰

Václav Staněk se kromě své lékařské praxe věnoval i psaní básní¹¹ a především odborných prací. Sbíral také materiál ke zdokonalování české odborné terminologie, excerpoval slovanské časopisy, slovníky i jiné publikace a vybízel k tomu i mladší kolegy a mediky.¹² S Vladimírem Macurou tak můžeme říct, že se Staněk snažil o obrozenecký ideál plně rozvinuté osobnosti, člověka-vlastence, aktivně zasahujícího současně do celé řady oblastí kultury.¹³ První článek *O potřebnosti řeči české pro lékaře* uveřejnil Staněk roku 1834 v *Květech*. V této práci upozorňoval na nutnost znalosti jazyka obyvatelstva na příkladu nedávné cholery epidemie, neboť lidé nedůvěřovali lékařům, kteří jim nebyli schopni poradit v jejich mateřštině. V roce 1840 pak vydal vlastním nákladem své zřejmě nejslavnější dílo – první českou anatomii nazvanou *Základové pitvy čili soustavní rozbor a popis těla lidského a jednotlivých jeho částek*. Jednalo se o první českou vědeckou lékařskou knihu, v níž byl položen základ české anatomické terminologie, kterou z valné části vytvořil sám Václav Staněk.¹⁴ O rok později vydal Staněk práci *Krátký přehled lebosloví*. Přírodovědecké články uveřejňoval v časopisech *Krok*, *Vlastimil* a v *Časopise Českého musea*. Jako třetí díl Malé naukové encyklopedie, vydávané Maticí českou, byl roku 1843 vydán Staňkův *Přírodopis prstonárodní*¹⁵ a o tři roky později přeložil a upravil spis drážďanského lékaře Eduarda Schmalze – tento spis vyšel v *Časopise Českého musea* pod názvem *O hluchoněmotě* a později jako samostatný spis s titulem *Snadné navedení, jak by se hluchoněmota v prvních letech dětství poznala*

a hluchoněmé děti doma přiměřeně vychovati daly. Jak upozornil Vladimír Macura, užití češtiny jako jazyka vědeckého bylo důležitým momentem, neboť povýšení češtiny na jazyk vědy prokazovalo její způsobilost zaujmout místo mezi vzdělanými jazyky evropskými;¹⁶ cílem tedy mnohdy nebyl rozvoj vědy jako takové, ale v první řadě rozvoj jazyka.¹⁷

Václavova budoucí manželka Karolina¹⁸ se narodila roku 1813 v Rožmitále pod Třemšínem a byla dcerou Antona Reise a Marie Anny Bachofenové von Echt, kteří do Čech přišli z Porýní. V Rožmitále pod Třemšínem působil Anton Reis jako šichtmistr arcibiskupských železných dolů. Manželům Reisovým se postupně narodily tři dcery: roku 1809 první dcera Johana, o čtyři roky později Karolina a roku 1817 poslední dcera Antonie. Pro plicní nemoc byl Anton Reis roku 1821 přeložen z Rožmitálu do Prahy; zde spravoval sklad a prodejnu arcibiskupského železa ve Vodičkově ulici (v místech dnešního paláce Lucerna). Anton Reis zemřel pouhý rok po přestěhování do Prahy, Marie Anna jej přežila o čtrnáct let. Nabízí se samozřejmě otázka, do jaké míry se Reisovi „počeštili“, zda uměli nebo se učili česky a zda ovládnutí češtiny vůbec považovali za důležité. O tom, že k češtině a možná i rozvíjejícímu se českému hnutí neměli vztah zcela lhostejný, by mohl svědčit fakt, že nechali své dcery učit češtině. To je však také jediná věc, kterou o jejich vztahu k této otázce můžeme s určitostí říci. Informaci z *Fričovských Pamětí*, že přítelem Antona Reise byl rožmitálský učitel Jakub Jan Ryba, se nepodařilo ověřit a měli bychom ji brát s rezervou, byť by toto přátelství mnohé vysvětlovalo.

Karolina měla zřejmě spolu se sestrami soukromé učitele, jak bylo v měšťanském prostředí 19. století běžné.¹⁹ Jedním z nich byl i student práv Josef Frič, pozdější manžel Johany, nejstarší ze sester. Frič také přivedl do rodiny svého přítele Václava Staňka, který se s prostřední dcerou Reisových zasnoubil roku 1829. Svatbu slavili o tři roky později v kostele Panny Marie Sněžné. Karolině bylo devatenáct let, stejně jako její sestře Johaně, když se vdávala, a Václavu Staňkovi bylo dvacet osm let. Jaký byl Staňkův názor na manželství, o tom se dozvídáme z jednoho z dopisů ze „sněmovní“ Vídně roku 1848. Nejenže se Ludwig Löchner neustále otírá o Čechy, ale dokonce „žádá aby staw manželský byl jen skutek úřední a né poswatný jako posud!!! Z krátka doufám, že slavný sněm i ministrem ho pozná brzo blázna a neb co zlosyna.“²⁰

Po smrti Antonie Heyrovské,²¹ starší dcery advokáta Jana Měchury, se Staňkovi pravděpodobně již roku 1836 nastě-

⁹ Marie Bahenská uvádí, že to bylo možné právě jen v Praze a lázeňských městech. Viz BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*, Praha: Libri, 2005, s. 60.

¹⁰ Osobním lékařem srbského knížete se nakonec stal Maxmilian Ott z Nového Bydžova, vídeňský kolega Františka Cyrila Kampelika. Viz BASS, Eduard. *Čtení o roce osmačtyřicátém*, Praha: František Borový, 1940, s. 492–493. Janko Šafařík mu to v dopise vyčetl. Viz LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence přijatá, Janko Šafařík Václavu Staňkovi, 13. října 1845. Ve stejném dopise se zmiňuje i o Míně Volfové, jedné z dívek, která se účastnila schůzek u Staňkových a v té době působila v Bělehradě jako vychovatelka.

¹¹ O skládání básní se Václav pokoušel v dopisech své budoucí manželce. Viz např. Václav Staněk Karolině Reisové, 11. září 1829. Rukopisy dalších básní se zachovaly v jeho fondu. Viz LA PNP, Fond Václav Staněk, rukopisy vlastní.

¹² HLAVÁČKOVÁ, Ludmila. Dr. Václav Staněk, s. 1252.

¹³ MACURA, Vladimír. *Znamení zrodu. České národní obrození jako kulturní typ, 2.*, rozšířené vydání, Jinočany: H&H, 1995, s. 20.

¹⁴ HLAVÁČKOVÁ, Ludmila. Dr. Václav Staněk, s. 1251–1252.

¹⁵ Vyšel ještě dvakrát, a to v letech 1851 a 1864.

¹⁶ MACURA, Vladimír. *Znamení zrodu*, s. 17.

¹⁷ Tamtéž, s. 51.

¹⁸ V odborné literatuře ji častěji nalezneme jako „Lotty“ nebo „Lotynku“ (druhé jména užívala v korespondenci Božena Němcová), v této práci jsem se však rozhodla používat základní podoby jejího jména a to především z toho důvodu, že se tak sama v dopisech podepisovala. Co se týče jejího dívčího příjmení Reisová, užívám variantu s jedním „s“, přestože především ve starší odborné literatuře převládá tvar s dvěma „s“, tedy „Reissová“.

¹⁹ Viz BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách*, s. 25.

hovali do bytu po Heyrovských ve druhém patře Mac-Nevenovského paláce v Pasířské ulici čp. 719 (dnes Palackého ulice čp. 7). Tehdejší Pasířská, dnešní Palackého ulice, se stala ohniskem předbřeznové obrozenecké Prahy – bydlel zde Palacký, Staněk, po nějakou dobu Josef Frič, který se posléze přestěhoval do nedaleké Vodičkovy. Prakticky v sousedství, v tehdejší Široké, dnes Jungmannově ulici, bydlel Josef Jungmann, ve Štěpánské ulici Pavel Josef Šafařík, kterého po jeho příchodu do Prahy Staňkovi spolu s dalšími rodinami podporovali,²² a ve Vodičkově ulici bydlel kritik Josef Krasoslav Chmelenský.²³ Takovéto propojení si vlastenecké rodiny také přály uchovat, jak o tom svědčí dopis Františka Palackého manželce, která byla na léčebném pobytu v Mariánských Lázních: „Protože byt doktora Staňka se pro úspory několika zlatých dělá ještě nepohodlnější než byl dosud, je Staněk rozhodnut se odstěhovat, a my jej proto v nejbližší době ztratíme.“²⁴ K přestěhování došlo ale až roku 1847, a ne daleko, Staňkovi se přestěhovali pouze na roh ulic Pasířské a Široké.²⁵ Rovněž pro Václava Staňka byla blízkost vlasteneckých přátel rozhodující. Když se v roce 1849 rozhodovali o změně bydliště, nabádal manželku: „najdi zase někde na blízko kde Fričovi budou bydletí nově“.²⁶

Karolina se plně ztotožnila s českým emancipačním hnutím, jak dokládá například úryvek z jednoho z dopisů vztahujícímu se ke Staňkově rozhodnutí, zda přijmout místo lékaře v převážně německém Žatci: „Stranu Žatce mislim že bi se ti teš mohlo tak wect jako Winarickemu, že bi ti si to teš pikal, pomislisi mesi ti nemči, všemu obcowani se slowani přetrhnout. To bi naše duše prahli.“²⁷ Byt Staňkových se tak stal jedním z center českého vlasteneckého života. Zásadní roli zde sehrála iniciativa Karla Slavoje Amerlinga a Antonie Reisové, která se po smrti matky v prosinci roku 1836 přestěhovala ke Staňkovým a „salon“ u Staňků a u Fričů stal ve 30. a 40. letech centrem vzrůstajícího se ženského hnutí. V roce 1843 vstoupila ke Staňkovým Božena Němcová a na krátkou dobu tak dala schůzkám podobu literárního salonu. Konec „salonu“ u Staňkových zřejmě znamenala svatba Antonie Reisové s Františkem Ladislavem Čelakovským a jejich odjezd do Vratislavi, kde Čelakovský působil na tamní univerzitě.

V roce 1848 vstupovali Václav a Karolina²⁸ do šestnáctého roku svého manželství. Nejstarší syn Ladislav zemřel předčasně a roku 1848 se nedožil. Jediné dceři Boženě bylo patnáct let²⁹, synům pak dvanáct, devět, osm a šest let.³⁰

Z bouřlivého jara 1848 nemáme o Staňkových žádné přímé zprávy. Rodina žila pohromadě, takže samozřejmě odpadala potřeba korespondence. Kusé a nepříliš důvěryhodné zprávy nám poskytují pouze Fričovy *Paměti*, ve kterých se uvádí, že během červnového povstání stavěl Václav Staněk s rodinou jednu z barikád ve Vodičkově ulici. Na začátku července 1848 však došlo k zásadní události v životě Václava Staňka i jeho rodiny – ve volbách do říšského sněmu, které se uskutečnily 8. a 9. července, byl zvolen za volební obvod Zlonice.

Z období sněmování ve Vídni a v Kroměříži v letech 1848 a 1849 se zachovalo celkem sedmdesát tři dopisů Václava Staňka jeho manželce (čtyřicet tři z roku 1848 a třicet z roku 1849) a sedm dopisů Karoliny manželovi (čtyři z roku 1848 a tři z roku následujícího). Pět dopisů adresuje Václav přímo nejstaršímu synovi Abundovi (tři v prvním roce a dva v roce 1849). V roce 1848 si manželé nejvíce dopisovali během července a srpna, od 28. srpna do 24. září nastala v korespondenci pauza způsobená tím, že Karolina byla ve Vídni na návštěvě u manžela. Od 24. září 1848 následuje deset dopisů z Vídne a z 18. října jeden z Olomouce. Z Kroměříže napsal Staněk od začátku listopadu 1848 do 5. března 1849 celkem čtyřicet dopisů. V posledním jmenovaném období psal zpravidla každý den, maximální rozestup mezi jednotlivými dopisy byl tři dny. Dopisy mají většinou dvě až tři strany, jen výjimečně se objevuje dopis delší. Dopisy jsou psány česky a latinkou. Pro účely citací z osobních dokumentů byla použita metoda transliterace, která je dle mého názoru pro čtenáře autentičtější možností, jak se seznámit s textem. Karolina se v češtině dopouštěla chyb typických pro německého rodilého mluvčího – mnohdy neužívala správně „s“ a „z“ a chybovala v pádech. Oba psali některá jména zkromoleně (např. Rieger jako Rigr/Rygr) a nedodržovali pravidla interpunkce. Václav svou ženu oslovoval „(pře)drahá choti“, „drahá ženuško“, ale i „milovaná Lotinko“, „drahá duše má“, jednou i „drahý miloušku“,³¹ a objevuje se i oslovení z počátku jejich vztahu – „Lotoušek“. Karolina psala nejčastěji „milý manželí“. Poštu měl Staněk jako poslanec zdarma³² a z dopisů vysvítá, že Staněk psal často a prakticky kdekoli – ve sněmu, jak před zahájením sněmování, tak v jeho průběhu, nebo ve sněmovní čítárně.³³ Informaci o spontánní písařské praxi přináší dopis z 31. července, ve kterém Staněk píše: „Nemám práwě ve sněmovně, kdežto v tomto okamžení se kuličkami hlasuje, inkoust při mne, protož musím tužkou několik slow napsati,“³⁴ stejně

²⁰ LA PNP, Pozůstalost Václava Staňka, Václav Staněk Karolině Staňkové, 26. července 1848.

²¹ Antonie Měchurová, narozená roku 1809, byla mladší dcerou z prvního manželství Jana Měchury. V červnu roku 1832 se provdala za lesníka na schwarzenberském panství Jana Křtitele Heyrovského, ale zemřela již v roce 1836 při porodu druhého dítěte, dcery Leopolda.

²² FRIČ, Josef Václav. *Paměti. Do třiceti let*. Praha: J. V. Frič, 1886, s. 57.

²³ Býval také častým hostem u Fričových a zajížděl s nimi i na Panenskou vinici strýce Bachofena. Tamtéž, s. 118.

²⁴ KOŘALKA, Jiří. Průhled do způsobu života pražské měšťanské rodiny Měchurovy a Palackého kolem poloviny 19. století. In *Lidé města* 2003, č. 10.

²⁵ CVEJN, Karel (ed.). *Paměti Josefa Václava Friče I*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1957, s. 317.

²⁶ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 14. srpna 1848.

²⁷ LA PNP, Fond Václava Staňka, Korespondence rodinná, Staňková Karolina rozená Reisová, manželka, odeslaná, Karolina Staňková Václavu Staňkovi, 31. ledna 1849.

²⁸ Karolina se narodila 7. července 1813 v Rožmitále pod Třemšínem. Jejím otcem byl Anton Reis, šichtmistr arcibiskupských železných dolů, a Marie Bachofenová von Echt.

²⁹ Božena Staňková, provdaná Šetlíková, se narodila roku 1833.

³⁰ Syn Abund se narodil roku 1836, Jaromír v roce 1838, Jan Bohuslav rok po svém starším bratrovi a nejmladší Ladislav, pojmenovaný po předčasně zesnulém bratrovi, se narodil v roce 1842.

³¹ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 30. července 1848.

³² LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 20. července 1848.

³³ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 6. srpna 1848.

³⁴ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 31. července 1848.

jako jiný z 2. srpna, v němž Staněk píše: „Já musím na kwap psat, jak mi myšlenky napadají.“³⁵ Nejčastěji však psal po večerech ve vídeňském nebo kroměřížském bytě.³⁶ Karolina psala podle některých zmínek v dopisech také spíše navečer. Psaní bylo pro ni namáhavou činností a tento fakt reflektoval ve vzájemné korespondenci i Václav Staněk: „Ubohá co tě to musí stati namáhání tak neobvykle a tak mnoho psati.“³⁷ Na jiném místě je akcentován nedostatek času, kterým žena – matka a hospodyně – musela nutně trpět: „Ma draha Lotkynko! ja nemohu pochopit, kde bereš času, všechny mé listy přečísti a přitom tolik napsati. To owšem jen tak veliká láska dowede. Ja ale to od Tebe nežádám – a přejí abys raději se hodně zotavila. A protož tě prosím napiš tolik, jen co nejvyš zapotřebu uznáš.“³⁸ Svou písarskou praxi reflektovala i sama Karolina: „Mam velikou radost, s twých listu a rosložila sem si je nastul a witalha sem si ti nehlawnejší věci a ted' wše twé otazky předšim odpowim.“³⁹ Podle zmínek na různých místech Václavových dopisů, je však jisté, že se do současnosti všechny Karolininy dopisy nedochovaly. Václav Staněk v dopisech jasně vyjádřil přání, aby Karolina jeho dopisy domů uschovala,⁴⁰ což zjevně skutečně udělala. Bohužel se zdá, že on si její dopisy tak pečlivě neschraňoval. Václav také při psaní mnohdy počítal s tím, že jeho dopisy dá Karolina číst jiným lidem, na některých místech proto píše, že tento dopis má nebo nemá dávat číst dál. V létě 1848 předávali Staňkovi Fričovými dopisy Josefa Václava Friče, kterého v dopisech označovali krycím jménem „Hron“. Z jednoho dopisu nepřímou vyplývá, že Karolina se obávala nebezpečí, které s předáváním mohlo být spojeno, Václav jí ale obavy vyvracel.⁴¹ Fričovi také nechává Staněk téměř vždy pozdravovat a na Josefa Friče v každém dopise až do jeho propuštění z vazby 15. září 1848 vzpomíná.⁴² Staněk byl s Fričovými také v přímém písemném kontaktu. Psal si s Johanou Fričovou,⁴³ čtyři dopisy dostal v roce 1848 od Josefa Friče a z vídeňské nemocnice mu dvakrát psal Josef

Václav Frič.⁴⁴ Do rodinné korespondence je možno zařadit i Staňkův list Anně Riegrové, sestřenicí Františka Ladislava Riegra, která byla sirotek a u Staňkových po určitou dobu bydlela.⁴⁵

Ostatní korespondence z let 1848 a 1849 je poměrně málo, pravděpodobně se nedochovala. Staněk poslal dva listy Karlu Jaromíru Erbenovi spolu s články do *Pražských novin*,⁴⁶ jeden dlouhý dopis Josefu Adolfu Hanslikovi⁴⁷ a jeden v rychlosti psaný list zaslal Janu Evangelistovi Purkyněmu,⁴⁸ na nějž obdržel odpověď.⁴⁹ Ve sledované období Staněk obdržel tři dopisy od Františka Švestky⁵⁰ a jeden dopis od Franty Šumavského.⁵¹ Dva dopisy Staňkovi také poslali jeho voliči – „selský syn z Beřovic“ Vratislav Rubeš⁵² a Josef Kalous z Libovic.

Václav Staněk přijel do Vídně spolu s dcerou Boženou 20. července a Božena o příjezdu hned podala zprávu matce.⁵³ K dispozici byla sněmu upravená císařská zimní jízdnárna na náměstí Josefa II. v areálu Hofburgu. Osm řad se žlutě a červeně vykládaným sedadly opatřenými čísly bylo uspořádáno na způsob amfiteátru, vzadu se nacházela císařská lóže (obsazena byla pouze 29. srpna při jednáních o zrušení roboty, kdy v ní zasedl arcivévoda František Josef a jeho dva bratři) a po jejích stranách lóže pro dvořany a diplomaty. Pod stropem byla galerie pro obecnostvo, kde sedávala i dcera Staňkových Božena. Jak vyplývá z dopisů, měl Staněk jako poslanec k dispozici dva lístky na galerii. Boženu vždy někdo provázel a někdy svůj lístek předala někomu dalšímu, protože nemohla ve sněmu vydržet do konce.⁵⁴ Sněm zahájil řádnou činnost prakticky již 10. července první předporadou, následně se konaly předběžné schůze administrativního charakteru. O osm dní později byl sněm prohlášen za ustavený, a proto bylo 20. července přistoupeno k volbě prvního předsednictva. Slavnostně zahájen však sněm byl až o dva dny později populárním arcivévodou Janem, dočasným správcem říše. Krátce po začátku sněmu odmítl František Ladislav

³⁵ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 2. srpna 1848.

³⁶ V Kroměříži sdílel byt se třemi dalšími poslanci, což mu v psaní překáželo, jak se také manželce svěřoval, viz LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 29. listopadu 1848.

³⁷ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 26. července 1848.

³⁸ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 31. července 1848.

³⁹ LA PNP, Fond Václava Staňka, Korespondence rodinná, Staňková Karolina rozená Reisová, manželka, odeslaná, Karolina Staňková Václavu Staňkovi, 21. srpna 1848.

⁴⁰ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 6. srpna 1848.

⁴¹ „Já pochopuji proč jsi Ty w neustále bazni! Wiš že mé jednání jest čistě že nikdy nepišu, o čemby, kdyby třeba bylo, celý svět, ba i Metrnich wěděti mohl. To psaničko od Hrona nu i o tom by mohl každý wědět! jest to ale rodné tajemství.“ Viz LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 2. srpna 1848.

⁴² Např. „Toužím po Fričovi jako ryba po vodě.“ Viz LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 26. července 1848.

⁴³ Tyto dopisy se však ve Staňkově fondu v LA PNP nenachází. K dispozici jsou pouze kusé výpisky z těchto dopisů.

⁴⁴ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní přijatá, Josef Václav Frič Václavu Staňkovi, 18. prosince 1848; LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní přijatá, Josef Václav Frič Václavu Staňkovi, 28. ledna 1849.

⁴⁵ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Anně Riegrové, 18. ledna 1849.

⁴⁶ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karlu Jaromíru Erbenovi 9. prosince 1848; LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karlu Jaromíru Erbenovi 14. ledna 1849.

⁴⁷ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Josefu Adolfu Hanslikovi, nedatováno.

⁴⁸ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Janu Evangelistovi Purkyněmu, 29. září 1848.

⁴⁹ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní přijatá, Jan Evangelista Purkyně Václavu Staňkovi, 19. prosince 1848.

⁵⁰ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní přijatá, František Švestka Václavu Staňkovi, 30. září 1848; LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní přijatá, František Švestka Václavu Staňkovi, 4. prosince 1848; LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní přijatá, František Švestka Václavu Staňkovi, 19. prosince 1848.

⁵¹ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní přijatá, Franta Šumavský Václavu Staňkovi, 8. února 1849.

⁵² LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní přijatá, Vratislav Rubeš Václavu Staňkovi, 12. ledna 1849.

⁵³ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 20. července 1848.

⁵⁴ Proč „nemohla“, to z dopisů nevyplývá. LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 1. srpna 1848.

Rieger návrh, aby byly nazítří provedeny volby představenstva, protože se ještě nesjeli všichni čeští poslanci. Vídeňští radikálové si toto jednání vyložili jako české maření rakouského parlamentu a po zasedání čekali na Františka Ladislava Riegra před jízdárnou a pronásledovali ho i cestou do jeho bytu. O tom se doslechla Karolina Staňková a v dopise manželovi vyjadřovala své obavy: „Co slišim ze naš wazeni pan Riger bil w nebespeči ziwota, piš nam berzo a jak mam welky strach musel odejety! a kam!⁵⁵ Manžel ji pak v následujícím listu uklidňuje: „Nestalo se mu nic jen vyhrožování. To zawdalo ale příčinu, že wůbec budou deputowani lépe strázeni.⁵⁶

Pracovní jednání sněmu byla započata 24. července čtením jednacího řádu. V ten samý den také František Ladislav Rieger interpeloval ve prospěch zatčeného Františka Augusta Braunera a žádal i posouzení výjimečného stavu v Praze. Vláda mu vyhověla, ale na oplátku hlasovali čeští poslanci pro vládní návrh způsobu zrušení poddanských svazků. Hlasování proběhlo 31. srpna, Václav Staněk se ale hlasování nezúčastnil.⁵⁷ František August Brauner byl propuštěn z vazby již před hlasováním. Posléze byla zrušena i vojenská vyšetřovací komise v Praze, do poloviny prosince opustili vyšetřovací vazbu všichni podezřelí a úřady odvolaly zatykače na ty, kteří z Prahy uprchli. Vláda také uznala právo na vyzbrojení pražské národní gardy a na plnoprávné postavení češtiny ve školství.

Již 26. července došlo k velmi důležité události, a to k vystoupení slezského poslance Hanse Kudlicha s návrhem na zrušení poddanství se všemi závazky z něho plynoucími. V dalších jednáních na počátku srpna se do popředí dostala otázka případných náhrad za robotní povinnosti. Přestože byl Kudlich stoupencem zrušení roboty bez náhrady, nechtěl kvůli tomuto bodu ohrozit přijetí návrhu, který považoval za klíčový. Návrh úspěšně prošel parlamentem a zrušení roboty bylo císařem sankcionováno 7. září 1848.

K poslednímu červencovému dni ustavil sněm třicetičlenný ústavní výbor, jehož členy byli František Ladislav Rieger, František Palacký a Adolf Maria Pinkas. Ústavní výbor dokončil do 26. září návrh občanských práv. Když 4. srpna byla v úředních novinách uveřejněna předběžná zpráva Windischgrätzovy vyšetřovací komise, znepokojila nejen Terezii Palackou,⁵⁸ ale i Karolinu Staňkovou. Obávala se, jak to dopadne s jejím švagrem Josefem Fričem, který byl zatčen 12. července, a vyslovila domněnku, že zůstane zavřený po celou dobu trvání říšského sněmu, na což ale Václav reagoval otázkou „pročpak by je pořad propouštěli?“ Připojil také svůj odhad doby trvání říšského sněmu: „A říšský sněm může (...) trvat rok i dvě léta.“⁵⁹

Po čtyřdenní dovolené se 11. září opět konala schůze a 14. září byla vyhlášena amnestie týkající se některých aktérů revoluce a následujícího dne byl propuštěn Josef Frič. Situace se však opět začala komplikovat, když 11. září bán Jelačič zahájil tažení proti Uhrám. Jeho postup popisoval ve svých dopisech manželce i Václav Staněk. Mluví posel-

stva uherského sněmu Ferenc Deák, ministr spravedlnosti uherské vlády, požádal 19. září o přijetí ve sněmovně. Čeští liberální poslanci toto přijetí ostře odmítli, plamennou řeč proti Maďarům pronesl František Ladislav Rieger a i přes snahu Ludwiga Löhnera a Franze Schuselky, kteří žádali, aby bylo Maďarům umožněno promluvit, sněm následně odhlasoval, že maďarské poselstvo nepřijme. Ovšem veřejné mínění bylo zcela jednoznačně na straně Maďarů. Situace se radikalizovala i v samotných Uhrách. Oblíbený arcivévoda Štěpán byl 24. září odvolán z funkce palatina a o den později byl komisařem s plnými mocemi jmenován hrabě Franz Lamberg, který byl po svém příjezdu do Budína dne 28. září zavražděn. Vídeň reagovala vyhlášením stanného práva, ale když měla být přesunuta do Uher část vídeňské posádky, odmítla ve čtvrtek 5. října na maďarskou frontu odejít. Hněv vídeňského lidu se obrátil proti ministru války hraběti Baillet-Latouroví viněnému z rozpoutání bojů proti Maďarům. Následujícího dne vtrhl dav do budovy ministerstva, hraběte vyvlekl ven a oběsil na kandelábru. Čeští poslanci se cítili ohroženi a začali opouštět Vídeň, mezi prvními Josef Kajetán Tyl a František Palacký. Václav Staněk mezitím pečoval o Josefa Václava Friče, který bojoval s dobrovolníky na Slovensku a byl raněn během ústupu. Podařilo se mu nicméně dostat se zdárně do Vídně. V dopise z 2. října Staněk manželce popisuje, jak se u něj Josef Václav ráno objevil, jak mu ošetřil zranění a odeslal listy, které u něj – malomyslný a na bolesti si stěžující – Josef Václav napsal pro otce a Josefa Podlipského. O den později, 3. října, převezli Josefa Václava k vídeňským příbuzným, kde ho Václav Staněk pravidelně navštěvoval.

Hned po návratu do Prahy vykonali Rieger a Havlíček návštěvu u barona Karla Mecséryho, úřadujícího viceprezidenta pražského gubernia, druhou u knížete Alfreda Windischgrätze, vojenského velitele. Čeští poslanci se shromažďovali v Praze, kde 12. října vydali zdůvodnění svého „útěku“ z Vídně. O tři dny později, 15. října, se v Karolinu konalo setkání posluchačů všech fakult pražské univerzity, kde Rieger svým řečnickým umem přesvědčil studenty o nutnosti, která poslance vedla k opuštění Vídně. Ke dvoru, který se usadil v Olomouci, odjeli čeští poslanci František August Brauner a Josef Alexander Helfert. Císař vydal dva manifesty – v prvním ujišťoval, že ústavní práva a svobody zůstanou zachovány a parlament bude moci vypracovat ústavu a v druhém přerušil zasedání říšského sněmu ve Vídni a svolal jej do Kroměříže. V Olomouci byl 18. října i Václav Staněk, avšak z dopisů, zda jel do Olomouce přímo z Vídně, nebo byl mezitím v Praze.

O přesunutí ústavodárného sněmu z Vídně do Kroměříže bylo rozhodnuto 22. října 1848 a koncem listopadu 1848 bylo zahájeno jeho zasedání v kroměřížském arcibiskupském zámku. Staněk dorazil do Kroměříže 14. listopadu. V dopise Karolině popisuje cestu: „Až do Hulína jelo s námi vojsko (520 mužůw) z Kolína. Jeli prý z Josefowa do Itáli (!) (snad ale spíše do Uher). Z Hulína jsme jeli na žeb-

⁵⁵ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 21. srpna 1848.

⁵⁶ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 24. července 1848.

⁵⁷ KAZBUNDA, Karel. *České hnutí roku 1848*. Praha: Historický klub, 1929, s. 340.

⁵⁸ KOŘALKA, Jiří. Poplašené zvěsti Terezie Palacké. Nad objevenými rukopisy manželů Palackých z pražské revoluce roku 1848. *Dějiny a současnost*, 2005, č. 9, s. 27.

⁵⁹ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 20. srpna 1848.

řinowém woze hanáckém po špatném dláždění Hulinském duši pustit mohouc, v strašlivě plískanici přes hodinu cesty do Kroměříže.⁶⁰ Komplikovaná byla v Kroměříži, která se velikostí ani zdaleka nemohla blížít sídelnímu městu, otázka ubytování poslanců: „V zámku prý není žádných bytův pro nás a protož nás po dlouhém mrzutém rozkládání počal vodit po městě byty hledati. Byly jeden horší a dražší než druhý. (...) Po obědě jsme počali sami hledati. Chytil se nás jakýsi podomek a vodil nás asi 3 hodiny po městě w blátě; až jsme posléze najali za branou, ale hned blízko arcibiskupského paláce (...) dva pokoje.“⁶¹

Po vánoční přestávce se poslanci sešli v Kroměříži znovu 3. ledna 1849 a následující den přednesl František Ladislav Rieger úvodní část chystané ústavy. Ministr vnitra Franz Stadion označil vzápětí první paragraf „všechna moc ve státě pochází z lidu a vykonává se způsobem v ústavě stanoveným“ za odporující principům dědičné monarchie. Na Stadionovo prohlášení zareagoval ve středu 10. ledna František Ladislav Rieger další ze svých skvělých řečí, která trvala více než půl druhé hodiny. Nakonec ale všichni čeští poslanci hlasovali ve vládním duchu, tzn. že článek byl zatím vynechán. Dne 22. ledna psal Staněk domů, že se šíří domněnka, že by snad měl být sněm na dva měsíce odročen.⁶² Ze Staňkových dopisů je cítit určitý optimismus, stále častěji ale i určitá skepse, když píše: „Rád bych všeliké strasti obětował, kdybych jen věděl, že to k dobrému powede. Tak ale si věru mnoho prospěchu neslibuji.“⁶³ František Ladislav Rieger ukázal své řečnické umění ještě 24. ledna při obhajobě pátého paragrafu stanovujícího obecné zásady pro soudnictví a 27. února při projevu věnovanému náboženské svobodě. Od 22. ledna se rokovalo o přestavbě rakouské říše a nová ústava měla být schválena 15. března, ve výroční den slibu konstituce. V únoru se uvažovalo o přeložení sněmu jinam, v úvahu přicházelo Brno a hlavně Praha.⁶⁴ Avšak v noci ze 6. na 7. března povolal ministr vnitra Stadion do své pracovny v Kroměříži několik poslanců⁶⁵ a sdělil jim záměr vlády sněm rozpustit. Ve středu 7. března tak od časného rána zněl Kroměříž zvuk vojenských bubnů, který ohlašoval obsazení sídla ústavodárného sněmu. Již od ledna připravoval ministr Franz hrabě Stadion vlastní (oktrojovanou) říšskou ústavu, která následně nesla datum 4. března 1849 a zatím byla pozastavena kvůli bojům

v Uhrách a severní Itálii. Někteří poslanci se po zjištění, že sněm obsadili vojáci, odebrali do budovy kroměřížského děkanství, kde se konaly schůze Slovanského klubu, a sepsali protestní prohlášení, které však působilo spíše jako výčitka než důrazný nesouhlas. Podepsalo jej 34 poslanců, mezi nimi 25 z Čech, ovšem Václav Staněk mezi nimi nebyl.⁶⁶ Svůj podpis nicméně připojil pod „Osvědčení poslanců českých o působení svém na sněmu říšském ve Vídni a Kroměříži r. 1848 a 1849“ datovaném 21. března a otisknutém 25. března 1849 v Národních novinách.⁶⁷ Toto osvědčení, jehož autorem byl František Palacký, si kladlo za cíl poučit širší národní veřejnost o politických zásadách, kterými se poslanci na sněmu řídili.

Václav Staněk psal své ženě o politice, zároveň ji však od zájmu o věci veřejné odrazoval: „Prosím Tě opětně, nestarej se o ty veřejné záležitosti. Ty máš dosti s Twou domácností, co dělají, a zde Tě čeká úroda, tam je to všechno plané.“⁶⁸ Otázkou zůstává, zda chtěl svou ženu skutečně ušetřit „zbytečných“ starostí, nebo zda mu politika nepřipadala jako vhodná oblast zájmu pro ženu. Co se týká parlamentního dění, zmiňoval se Václav Staněk nejčastěji o volbách prezidenta sněmu, někdy také o hlasování o různých otázkách nebo o projevech některých poslanců, z nichž do dopisů Staňkových nejvíce promlouvá Ludwig Löhner, který Staňka svými názory velmi dráždil. Několikrát ve svých dopisech zmiňuje, že se sněm ve Vídni protáhl až do devíti hodin večer. Bouřlivou sněmovní náladu Vídně přibližuje Václav své ženě alespoň heslovitě: „Dnes v noci zde byly 3 kočowiny⁶⁹, sběh na Štěpánském placu.“⁷⁰ Jistou frustraci ze sněmu v Kroměříži vyjádřil následujícími slovy: „Eh! již bych snad všim praštil, kdyby nebylo ohledu na můj milý národ a mou drahou vlast.“⁷¹

Václav Staněk neinformoval svou ženu do všech podrobností, zřejmě proto, že spoléhal na to, že si je přečetla v novinách nebo ve stenografických prepisech jednání sněmu, které jí také posílal. Často si psali o odebíraných novinách⁷² – o těch, které by Karolina měla a neměla odebírat,⁷³ nebo které chce Staněk poslat.⁷⁴ Sám posílal domů různé tiskoviny, např. deník „Charivari“⁷⁵ nebo plakáty „z času Wídeňské revoluce“.⁷⁶ Z Vídně do Prahy putoval v jednom dopise i vzorek látky, kterou koupil dceři Boženě na šaty (jindy jí

⁶⁰ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 14. listopadu 1848.

⁶¹ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 14. listopadu 1848.

⁶² Václav Staněk případně uzavření sněmu, okomentoval slovy: „*Také dobře! Aspoň se dříve uvidíme!!!*“ Viz LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 14. ledna 1849.

⁶³ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 14. ledna 1849.

⁶⁴ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 12. února 1849.

⁶⁵ Uvádění jsou František August Brauner nebo Adolf Maria Pinkas. Viz URBAN, Otto. *Kroměřížský sněm*. Praha: Argo, 1998, s. 79.

⁶⁶ ČERNÝ, Jan M., *Boj za právo. Část II. Sborník aktů politických u věcech státu a národa českého od roku 1848 s výklady historickými*. Praha: Karolinum, 2007, s. 848–849.

⁶⁷ Tamtéž, s. 867.

⁶⁸ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 10. prosince 1848.

⁶⁹ Více o kultuře revolučních let 1848 a 1849 viz RANDÁK, Jan. *Kult mrtvých. Smrt a umírání v revoluci 1848*, Praha: Argo, 2007.

⁷⁰ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 2. srpna 1848.

⁷¹ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 18. ledna 1849.

⁷² Viz LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 1. srpna 1848: „Kwěty odbírám bez listku u Pospíšila. Wčelu neberu. A týdenika беру též bez listku u Pospíšila. Poutníka listek má Ziegler a máme ještě osmé číslo žádat. Pak se nepředplatím až přijedu.“

⁷³ „Ty bereš německý večerní list? (...) dej český neb radeji žádný! pro Tebe nejlp.“ Viz LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové.

⁷⁴ „Vyšel muzejník; dej mi ho vyzdvihnout a pošli mi ho, jestli sama brzo nepojedeš.“ Viz LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 20. srpna 1848.

⁷⁵ Charivari č. 292, 22. března 1848. Viz LA PNP, Fond Václav Staněk, Tisky cizí.

⁷⁶ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 21. listopadu 1848. Přílohy se ve fondu bohužel nepodařilo dohledat.

zase obstaral látku na župan, který si pak Božena sama ušila). Od Karoliny se nechal posílat noviny i slovník Franty Šumavského.⁷⁷ Karolinu politika také zajímala a snažila se být aktivní. V červenci aktivně usilovala o propuštění Josefa Friče: „Ja chci jet dnes k Tunowi⁷⁸ a mu dodat petici stranu Šwagra p f Winařicky to sestře poradil jestli to budeš most přečíst to newim, ja nemnela čas to opsat.“⁷⁹ Karolina se zřejmě o politickou situaci živě zajímala, v jednom dopise si můžeme přečíst i její názor na italskou otázku: „Coš pak už to wlasko nemušou pustit (...) wlasko asi nebude nigki wice naše.“⁸⁰ Stála také u zrodu *Spolku Slovanek*. Podnět k založení spolku vzešel od Honoraty Zapové. Honorata ve svém bytě zorganizovala 20. září 1848 schůzku, na kterou se dostavilo čtyřicet žen, a jednomyslně přijaly provolání vyzývající k založení ženského spolku. Starostkou byla zvolena Johana Fričová, místostarostkou Svatava Amerlingová a jednatelkou Honorata Zapová.⁸¹ Stanovy byly přijaty 11. prosince 1848 a obsahovaly 15 článků, z nichž nejdůležitější byly články 7 – 10, které hovořily o hlavním cíli spolku, tj. založení dívčího vzdělávacího ústavu. Ten měl být pro chudé dívky bezplatný, vyučovacím jazykem se měla stát čeština a dívky přijímány od svých pěti let. V prosinci 1848 ovšem došlo k bližší nespecifikovanému rozkolu, který prý zahrnoval urážky „nejen ve veřejnosti, nýbrž i v soukromosti“ a souvisel pravděpodobně s vystoupením Honoraty Zapové ze spolku a jejím záměrem založit nový spolek věnující se výhradně zakládání dívčí školy. Situace se nicméně posléze uklidnila a Zapová se spolkem během roku 1849 spolupracovala nadále.⁸² Právě v kritickém období, tedy v prosinci 1848, se Staněk ke spolku v dopisech stavěl velmi skepticky. Nelíbil se mu již sám fakt, že Karolina opouští domácnost. Od veřejné aktivity se jí snažil odvrátit poukazem na její zdraví. Za jedinou dobrou věc, která by z této iniciativy mohla vzejít, považoval případný dívčí vzdělávací ústav.⁸³ Rozčililo ho, že Karolina na jeho „rady“ nedala a dále ve

spolku působila. Víceméně jí nařizoval, aby se angažovat přestala a to především s ohledem na finanční situaci rodiny, kterou by mohly v té době již skutečné finanční problémy *Spolku Slovanek* ještě více zhoršit. Na závěr části dopisu tomuto problému věnované rázně dodal: „Z krátka nenut' mě, abych se musel ještě určitěji vyjádřiti.“⁸⁴

Důležitou součástí korespondence manželů Staňkových tvoří informace o běžných každodenních záležitostech. Z Vídně a Kroměříže se Václav Staněk zajímal o domácnost v Praze, především o nájem,⁸⁵ a potažmo celkovou finanční situaci rodiny. Jako hlava rodiny udílel příkazy, nechával však svou manželku mnohokrát rozhodovat samostatně: „Chcešli na měsíc říjen než počnou školy dát Jos. a Lad. k p. Wocelovi a nebo privátního učitel jim vzítí, máš swobodno.“⁸⁶ Někdy ženě vyčítal, že na jeho otázky neodpovídá nebo píše o něčem, co je již rozhodnuto. Radil jí proto, aby si v jeho dopise, když ho čte podruhé, podškrtnutého.⁸⁷ Psal samozřejmě také o své každodennosti.⁸⁸ Jak často opakoval, život ve Vídni nebyl levný. Nejprve bydlel i s dcerou Boženou u příbuzných Karoliny, Hutterových,⁸⁹ v srpnu si pak hledali vlastní byt. Karolině psal, že našli byt s dvěma pokoji za 12 zlatých měsíčně, s postelemi za 15 zlatých; Karel Havlíček a Jan Erazim Vocel prý platili i s postelí 24 zlatých. Úklid přišel na další 4 zlaté.⁹⁰ Nakonec najal Staněk dva malé pokoje s jednou postelí a jednou polní postelí, která byla levnější než postel „normální“, za 11 zlatých včetně posluhy.⁹¹ V Kroměříži za dvoupokojový byt platili ve třech lidech 38 zlatých měsíčně včetně postelí, topení i posluhy.⁹² Manželce psal Václav Staněk také o svém stravování. Za vídeňského pobytu chodil Staněk na jídlo do restaurací nebo ke známým – i na své oblíbené švestkové knedlíky.⁹³ Po příjezdu do Kroměříže si postěžoval, že jídlo je tam dražší než ve Vídni.⁹⁴ V dopisech se dochovalo mnoho zmínek o zdraví,⁹⁵ především z února, kdy Staňka sužoval

⁷⁷ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 27. září 1848.

⁷⁸ Mínen Leopold Lev hrabě Thun-Hohenstein.

⁷⁹ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence rodinná, Staňková Karolina rozená Reisová, manželka, odeslaná, Karolina Staňková Václavu Staňkovi, 21. července 1848.

⁸⁰ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence rodinná, Staňková Karolina rozená Reisová, manželka, odeslaná, Karolina Staňková Václavu Staňkovi, 31. ledna 1849.

⁸¹ BAHENSKÁ, Marie. Spolupráce, nebo rivalita? Vztahy mezi ženskými spolky a jejich představitelkami ve 40. – 70. letech 19. století. In VOJÁČEK, Milan (ed.), *Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století*. Praha 2007, s. 34.

⁸² BAHENSKÁ, Marie. Spolupráce, nebo rivalita?, s. 37–38.

⁸³ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 10. prosince 1848.

⁸⁴ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 15. prosince 1848.

⁸⁵ „Posílám Ti peníze na činži a sice 35 f str k tomu popros Hanynku o 40 fl které jsem vyplatil Doktorowi Dwořáčkowi a tak máš dohromady 75 fl str. Viz LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 3. srpna 1848. Jindy uděloval manželce praktické rady viz LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 14. srpna 1848: „Stranu bytu hled' jen brzo, aby ti slevil domácí, spíše to později neudělá. Nechceli tak vypověz a najdi zase někde na blízko kde Fričovi budou bydleti nově (...) jen lacino.“

⁸⁶ LA PNP, LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 27. září 1848.; ve stejném dopise nechává Karolinu rozhodnout i o datu návratu dětí z Jarpic.

⁸⁷ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 28. srpna 1848.

⁸⁸ Více o každodennosti českých poslanců od 60. let 19. století viz VELEK, Luboš, „Takový život nestojí za zlamanou grešlí.“ *Obrázky ze života českých poslanců 19. století. Kuděj*, 1999, č 2., s. 49–63.

⁸⁹ Dle Josefa Václava Friče byla paní Hutterová sestrou Antona Reise. Provdala se za celního dozorce Huttera.

⁹⁰ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 18. srpna 1848.

⁹¹ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 19. srpna 1848.

⁹² LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 14. listopadu 1848.

⁹³ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 25. září 1848. Když byl doma sám, dal si „prešpurské jelitko s houskou“ viz LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 28. září 1848.

⁹⁴ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 14. listopadu 1848.

⁹⁵ V Kroměříži se nasydlil a manželce v dopise líčil, jak si musel sám kupovat kapesníky, protože z domova jich měl málo a navíc je nedal vyprat. Viz LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 14. ledna 1849.

nežít na ruce velký jako slepičí vejce, manželce psal, že je „*tuze mrzut*“.⁹⁶ Poslanci si našli samozřejmě čas na zábavu, Staněk se v dopisech ženě zmiňuje, že prováděl dceru Boženu po Belvederu,⁹⁷ vzal ji do divadla,⁹⁸ na výstavu nebo na procházku, „aby předce nežli nastoupí zima, Božena někam dále přišla“;⁹⁹ v Kroměříži zase strávil příjemný večer s Jihoslavy.¹⁰⁰

Karolina Staňková informovala svého muže převážně o chodu domácnosti (včetně přijímání nového podnájemníka).¹⁰¹ Karolina ve svých dopisech vyjadřovala stesk často také po manželovi: „Prave sem přišla s železnici kde sem se stebou rosloučila, a už se me takowa touha po Tobe s mocnela, ze si newim radi, neš se chopit pera, a Te jistit že te nesmirne miluji a nemam na swete niceho neš tebe co bi me šťastnou učinilo.“¹⁰²

Ze vzájemné korespondence vyplývá i řada poznatků o výchově dětí. V této době psala Karolina nejčastěji o synu Abundovi, jehož studijní výsledky nebyly vždy podle představ rodičů: „Jesly si se zarmoutil nad Abundem že tě před twim odchodem tak roshneval musim te upokojit stou sprawou, že se dnes sebral a bil welmi pilni. Ja sem mu dnes rano prisne poručila, že musí mit do poledniho tu jednu ulohu nakreslenou, že dřiwe nesmi přit k obedu, pak do wečeře že musí mit jeden arch te explikace opsane. Obě bilo bese wsi dalšího napominani hotowe. Ja ho pochwalila, ale sitra budu to sami žadat. Dej Buh aby se mi to podařilo ho k práci dostat, jak jednou k práci uwikne tak se přičini sam.“¹⁰³ Když Václav psal synu Abundovi, vystupoval jako přísný, ale milující otec. Na ostatní syny myslel v dopisech manželce také, zajímal ho především jejich prospěch ve škole. Staněk ale ve svých dopisech děti jen nekáral nebo nechválil, nýbrž se mu po nich i stýskalo, jak dokládá následující úryvek dopisu z Kroměříže: „Počiná se mi po wás drazi stýskati. Důkazem jak jste mi na srdce přirostli budiž dnešní den. Chtěl jsem odpliwnouti a pliwł jsem malému klučinowi zrowna na nos. On se bolestně na mě podiwal, já ho hned utřel, dal jsem mu groš a wzal jsem ho na ruku a tolik jsem ho objímal, až Tebe to mrzelo.“¹⁰⁴

Jedna důležitá událost, která vystupuje z dopisů, se týká i nejmladšího syna Staňkových, Ladislava: „Dnes sme se Bozenou naramě polekali. nad Ladislawem on nam nepřišel že školi už bilo 5 hodin, i pošlu do školi tam nebil, k Frittschowum Tam taky ne, Boze kde je to dite? I spomnel si Josef že šel s mladim ullmanem, pošlu cela ustrašena tam neb už bila hodna tma. Tu ho přiwedli bil wskutku tam. Za to dostal bití.“¹⁰⁵

Veskrze moderní názor na výchovu dětí, který vyslovil Václav Staněk, dokládá tato pasáž v dopise manželce: „Vychovávání dobrotou, příkladem a rozumnou přísností. Prawim rozumnou přísností, neb musíme mít s dětmi trpěliwost; semeno do země hozené, newyjde hned a kdyby byla půda sebe lepší a sebe častěji se zalýwalo. Zalytí (a napomenutí a kárání) musí se jen v určitých dobách, až když to zase jistý stupeň suchosti žádá, opakowati. Mezi každým zalitím musí být půda čerstvým powětrím pronikána a powýwána (to jest snad u wychování jakási swobodná wůle dítěte) a paprsky slunečními oswěcowána a ohřiwána. Tyto paprsky bylobi snad rozumně poučowání a horoucí láska rodičůw. Tak jako semeno zaseté by zmrzlo kdyby jen wítr jej prowýwal a swětlo bez tepla na něj padalo, jako by uschlo kdyby jen wítr slunečním teplem a swětlem na něj působily, jakoby semeno shnilo kdyby wlaha bez čerstwého wzduchu a obživujícího swětla jej obklíčowala: tak má drahá Choti se powede i Twým milým dítkám, pro něž každý den více nežli swé žiwobyti obětuješ, pro něžto totiž spokojenost sweho žiwobyti nasazuješ, tak se těmto twým drahým pokladům powede, nebudešli rozumně střidati mezi láskou a poučowáním, mezi přísností a showiwáním.“¹⁰⁶ V jiném dopise se vyjádřil lapidárně: „Děti se nejlíp wychowávají příkladem! To jest má hlavní zásada.“¹⁰⁷ Zdůrazňoval také důležitou úlohu důvěry ve výchově: „Widíš, že jsem se u ní [dcery Boženy – pozn. V. S.] nemýlil. Důwěra člověka ožiwuje a pozdwihuje a sílí; nedůwěra a snižení, člověka opravdu táhne k nízkosti, zničuje síly a umrtwuje.“¹⁰⁸

V únoru 1849 rodinu Staňkovu těžce zasáhla smrt Karolininy starší sestry Johany. Ještě 12. února po posledním z porodů psal Staněk domů: „Welice se těším, že to Fričowá tak šťastně odbyla, nu, vždyť jsem ti řekl že to tak špatně niewypadá.“¹⁰⁹ Ačkoli o dva dny později píše, že se od Františka Palackého dozvěděl, že se Johaně přitížilo,¹¹⁰ neztrácí optimismus: „I předešle nemoce byly podobny, jen že w menším stupni; protož nemusíme zoufat“.¹¹¹ Z dopisů vyplývá, že Johanu trápil kašel a také křeče u srdce, pravděpodobně tedy trpěla stejně jako její sestry tuberkulózou a přidaly se komplikace po velmi těžkém porodu. Svou roli jistě sehrál i psychický stav, který nemohl být příliš dobrý, neboť osud jejího nejstaršího a milovaného syna, Josefa Václava, byl stále velmi nejistý. V dalších dnech již Václav Staněk plánoval svůj odjezd do Prahy a strachoval se, aby nepřijel pozdě. Zda svou švagrovou zastihl ještě naživu, nevíme. Johana Fričová zemřela 26. února 1849. Neutěšenou situaci rodiny po

⁹⁶ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 19. února 1849.

⁹⁷ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 28. července 1848.

⁹⁸ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 24. července 1848.

⁹⁹ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 28. srpna 1848.

¹⁰⁰ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 14. prosince 1848.

¹⁰¹ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 12. prosince 1848.

¹⁰² Viz LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence rodinná, Staňková Karolina rozená Reisová, manželka, odeslaná, Karolina Staňková Václavu Staňkovi, 20. listopadu 1848.

¹⁰³ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence rodinná, Staňková Karolina rozená Reisová, manželka, odeslaná, Karolina Staňková Václavu Staňkovi, 20. listopadu 1848.

¹⁰⁴ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, listopad 1848.

¹⁰⁵ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence rodinná, Staňková Karolina rozená Reisová, manželka, odeslaná, 12. prosince 1848.

¹⁰⁶ LA PNP, fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 14. listopadu 1848.

¹⁰⁷ Tamtéž, 10. prosince 1848.

¹⁰⁸ Tamtéž, 28. září 1848.

¹⁰⁹ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 12. února 1849.

¹¹⁰ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 14. února 1849.

¹¹¹ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 17. února 1849.

smrti matky devíti dětí, z nichž nejmladší dceři Marii bylo pouhých šest dnů, popisuje Karolina v dopise manželovi do Kroměříže: „Jak sem bila u fritšů widouc to nestesti, jak by to bilo proti tomu zase štesti kdiby Hani¹¹² bila pro hospodarswi. Uminila sem si jak přidu domu naši Boženu ktomu wichowat.“¹¹³

V řadě dopisů z Vídně připisuje matce část dopisu dcera Božena, která byla jako doprovod svého otce-poslance „zaměstnanou a důležitou mladou slečnou“, zároveň však stále potřebovala matčinu radu, např. ve věčné ženské otázce, co si obléknout.¹¹⁴ V srpnu 1848 však již Staněk uvažoval, zda je pro ni přínosné ve Vídni zůstat – přidával se také problém, kde ji ubytovat. Tetě Hutterové byla již zřejmě na obtíž, zřejmě vzhledem k dobovým konvencím, které nedovolovaly, aby se Božena pohybovala po Vídni bez doprovodu. Každopádně Staňkovým nenavrhl, aby u nich Božena bydlela i nadále. Přemýšlel také jak Boženu ve Vídni zabavit a na srdci mu leželo i její zdraví.¹¹⁵

Dopisy z let 1848–1849 nám umožňují neobyčejně důkladný vhled do „politického myšlení i praxe“ Staňkových, nicméně velká část této korespondence nám poskytuje neobyčejně detailní vhled do „malých“ dějin české vlastenecké rodiny poloviny 19. století. Tento pramenný materiál má potenciál stát se podkladem pro další újeji zaměřené studie. Jako příklad můžeme zmínit podrobné popisy léčebných prostředků a metod, které by stály za samostatný rozbor, stejně jako by konkrétně uváděné ceny potravin, nájmu a podnájmu mohly obohatit bádání v oblasti každodennosti 19. století. Na okraj poznamenejme, že ještě více o životě Staňkových ve veřejné sféře by zřejmě bylo možno získat z fondu Josefa Friče, uloženého rovněž v LA PNP. Tento fond však bohužel zatím není zpracován, a zůstává tedy badatelům nepřístupný. Doufám, že tento drobný příspěvek pomůže doplnit a obohatit obraz revolučních let 1848 a 1849 i sněmu ve Vídni a Kroměříži, které položily základy parlamentarismu v rakouské monarchii.

Mgr. Veronika Srbová
veronikasrbova@gmail.com

---

¹¹² Míneha pravděpodobně dcera Fričových, Johana (1835–1904).

¹¹³ LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence rodinná, Staňková Karolina rozená Reisová, manželka, odeslaná, Karolina Staňková Václavu Staňkovi, 5. března 1849.

¹¹⁴ Viz LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 20. července 1848: „Měla sem starost co na sebe vzít, však sem si rozmyslela, že vezmu ty růžové, vždyť mne zde skorem nikdo nezná, škoda že si mě přede nedala sebou ty alpínové.“

¹¹⁵ Prý již potřetí ve Vídni dostala běhavku. Viz LA PNP, Fond Václav Staněk, Korespondence vlastní odeslaná, Václav Staněk Karolině Staňkové, 16. – 17. srpna 1848.